

Αντιμετώπιση παραβατικής συμπεριφοράς στο σημερινό σχολείο. Εμπειρική έρευνα σε σχολεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του νομού Ιωαννίνων

*Ζάρρα-Φλούδα Μαρία, Εκπαιδευτικός Α/θμιας Εκπαίδευσης, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια
Κωνσταντίνου Χαράλαμπος, Καθηγητής Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*

1. ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία, πέρα από μια θεωρητική προσέγγιση της πειθαρχίας, περιέχει και μια εμπειρική έρευνα, η οποία στηρίχθηκε σε δείγμα 91 εκπαιδευτικών του νομού Ιωαννίνων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και είχε σκοπό να προσδιορίσει τη συχνότητα χρήσης κάποιων πρακτικών άσκησης πειθαρχίας, την αποτελεσματικότητα των ίδιων πρακτικών και την ιεράρχηση των αιτιών παραβατικής συμπεριφοράς, όπως γίνονται αντιληπτά από πλευράς εκπαιδευτικών. Ευρύτερος στόχος της έρευνας, ήταν να διαγνωσθεί η τάση του σημερινού εκπαιδευτικού, σχετικά με τη χρήση παραδοσιακών - μη παιδαγωγικού χαρακτήρα - μέσων άσκησης πειθαρχίας, αλλά και της ανάληψης ευθυνών εκ μέρους του για την απειθαρχία στην τάξη. Για την υλοποίησή της χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο κλειστού τύπου. Συγκεκριμένα, υπήρχε πίνακας πρακτικών άσκησης πειθαρχίας και ζητήθηκε να δηλωθεί από τους εκπαιδευτικούς η συχνότητα χρήσης τους και η αποτελεσματικότητά τους. Επιπλέον, τους ζητήθηκε να ιεραρχήσουν κάποια αίτια παραβατικής συμπεριφοράς των παιδιών, αλλά και να προσδιορίσουν την έννοια της πειθαρχίας.

Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι η χρήση παραδοσιακών μέσων συνεχίζει κάποιες φορές να υπάρχει στα συγκεκριμένα σχολεία, έστω και με χαμηλά ποσοστά. Αυτό σημαίνει ότι η τάση και η διάθεση για αποδέσμευση από πρακτικές του παρελθόντος υπάρχει, χρειάζεται όμως αρκετός χρόνος ακόμη και κυρίως ενημέρωση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, ώστε να απομακρυνθούν πραγματικά από ξεπερασμένες απόψεις αντιμετώπισης της απειθαρχίας και να μπορέσει έτσι η θεωρία να γίνει πράξη και μάλιστα γενικευμένη.

2. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το σχολείο ως οργανισμός έχει έναν εξειδικευμένο χαρακτήρα, που το διαφοροποιεί απ'τους άλλους οργανισμούς. Αυτό οφείλεται στο ότι είναι επιφορτισμένο με συγκεκριμένες παιδαγωγικές και διδακτικές διαδικασίες και συγκεκριμένα τις διαδικασίες της διδασκαλίας, της αγωγής, της αξιολόγησης και της κοινωνικοποίησης. Αυτός είναι και ο βασικός λόγος που αποκαλείται παιδαγωγικός οργανισμός.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα του σχολείου είναι ότι απευθύνεται σε παιδιά και νέους που βρίσκονται στη διαδικασία της διαμόρφωσης της προσωπικότητάς τους και που σε σύγκριση με τους ενήλικες δεν έχουν αναπτύξει ακόμα «πλήρως» τις ικανότητες της επίδοσης, της εργασίας και γενικά αυτές που απαιτούνται, για να αντιμετωπίσουν μόνοι τους ζητήματα της κοινωνικής ζωής. Οφείλει, λοιπόν, το σχολείο να λάβει τα ανάλογα μέτρα κάτω από σαφή παιδαγωγική οπτική, για να συμβάλλει στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού. Να λαμβάνει δηλαδή έμπρακτα υπόψη τις όποιες ιδιαιτερότητες του μαθητή. (Κωνσταντίνου Χ., 2000). Το ερώτημα όμως που προκύπτει, είναι κατά πόσον πραγματικά λειτουργεί ως παιδαγωγικός οργανισμός το σχολείο, ή μήπως κυριαρχεί ο γραφειοκρατικός του και, κατά συνέπεια, ο αυταρχικός του χαρακτήρας; Λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες του κάθε παιδιού ή ξεχνά την ταυτότητα του παιδιού εξαιτίας της ιδιότητας του μαθητή; Είναι ένα ανοιχτό σχολείο ελεύθερων ατόμων ή απλώς παιδονομεί, υποτάσσει, πλάθει υπάκουους πολίτες, μαριονέτες του αύριο;

3. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

3.1 Η έννοια της πειθαρχίας

Πρόκειται για παρεξηγημένη έννοια που έχει αποκτήσει πολλές και διαφορετικές σημασιοδοτήσεις μέσα στο πέρασμα του χρόνου. Στην αρχαία ελληνική γραμματεία εννοείται ως η «ευπείθεια» και η υπακοή στους νόμους, γραπτούς και άγραφους, σε διαταγές και γενικότερα ως ο έμπρακτος ενστερνισμός του συστήματος αξιών που διέπουν τον κοινωνικό βίο και την ηθική (Κυρίδης Α., 1999).

Στις μέρες μας δεν έχει χάσει την αρχική της νοηματοδότηση, αλλά έχει ενσωματώσει συγκεκριμένες δομικές κοινωνικές συσχετίσεις και πρακτικές που της αποδίδουν αρνητικά στοιχεία (Σολομών, 1994 από Κυρίδης Α., 1999).

Συχνά και από πολλούς χρησιμοποιείται ο όρος πειθαρχία για να δηλώσει την απόλυτη υπακοή και συμμόρφωση. Ωστόσο, η πειθαρχία νοείται και ως προσαρμογή του ατόμου στο περιβάλλον, ώστε να πετύχει την ισορροπία του ανάμεσα στις βιολογικές και ψυχολογικές του ανάγκες και τις όποιες απαιτήσεις του περιβάλλοντος. Κατά τον Αχ. Καψάλη, όπως η ανικανότητα βιολογικής προσαρμογής σημαίνει βιολογικό θάνατο, το ίδιο και η ανικανότητα ψυχολογικής προσαρμογής σημαίνει ψυχολογικό θάνατο. Μέσα λοιπόν απ'τη βιολογική προσαρμογή ο άνθρωπος επιβιώνει και μέσα απ'την ψυχολογική προσαρμογή καταξιώνεται (Καψάλης Αχ., 1987).

Τέλεια δε προσαρμοσμένο από ψυχολογική σκοπιά θεωρείται το άτομο που ικανοποιεί τις ανάγκες του και σημειώνει επιτυχίες με τρόπους κοινωνικά αποδεκτούς, ώστε το ίδιο να είναι ευχαριστημένο απ'τη ζωή του και ταυτόχρονα οι άλλοι απ' αυτό (Καψάλης Αχ., 1978: 441).

Ο E. Durkheim μιλάει για κοινωνική πειθαρχία την οποία και αναγνωρίζει ως το θεμελιώδη λίθο της κοινωνικοποίησης «...στη ρίζα του ηθικού βίου υπάρχει η αίσθηση της κανονικότητας και η αίσθηση της ηθικής αυθεντίας». Ανάμεσα στις δυο αυτές πτυχές υπάρχει άλλωστε μια στενή συγγένεια και βρίσκουν την ενότητά τους σε μια πιο περίπλοκη έννοια που τις περιλαμβάνει. Πρόκειται για την έννοια της πειθαρχίας. Η πειθαρχία έχει πράγματι ως στόχο την κανονικοποίηση της συμπεριφοράς (Durkheim, 1963 από Κυρίδη Α., 1999).

Με άλλα λόγια, η προσαρμογή, η κανονικοποίηση και η διαμόρφωση της συμπεριφοράς είναι σημαντικότερα στοιχεία στα πλαίσια της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης. Συνεπώς, κατά τον Durkheim, η πειθαρχία αποτελεί ένα εργαλείο μέσα απ'το οποίο το άτομο οδηγείται στην κοινωνικοποίηση, που είναι ένας απ' τους βασικούς στόχους και ρόλους του σχολείου.

Η πειθαρχία λοιπόν, είναι παρούσα παντού στην οικογενειακή ζωή, στη σχολική εκπαίδευση, στην κοινωνική ζωή των ενηλίκων, στο χώρο εργασίας, στις ώρες ψυχαγωγίας. Το ερώτημα όμως είναι αν χρησιμοποιείται ως μέσο υπεράσπισης της κάθε μορφής εξουσίας (εκπαιδευτικού, εργοδότη, αυστηρού γονιού, κοινωνικά και οικονομικά ισχυρού ατόμου...) ή αν μέσα απ' τις όποιες διαδικασίες οδηγείται το άτομο στην αυτοπειθαρχία, στη δόμηση ελεύθερης μεν και ενάντια στον καταναγκασμό προσωπικότητας, προσαρμοσμένης δε, που οδηγεί και προάγει την κοινωνία.

3.2 Σχολική πειθαρχία

Μέσα στα χρόνια η σχολική πειθαρχία τόσο ως έννοια όσο και στην πράξη έχει μεταλλαχθεί και διαφοροποιηθεί σημαντικά, ανάλογα και με τις επικρατούσες παιδαγωγικές ιδέες και απόψεις. Έτσι η «ασιτία», η «νηστία», ο «ραβδισμός» ήταν μερικά από τα μέσα άσκησης πειθαρχίας στα παλαιότερα χρόνια, απολύτως βεβαίως αποδεκτά. Σχολική πειθαρχία σήμαινε απόλυτη υπακοή, με στόχο τη δημιουργία συμμορφωμένων ατόμων και με κύριο μοχλό για την επίτευξη αυτού του στόχου τις απαγορεύσεις, την αδιαλλαξία των εκπαιδευτικών και ασφαλώς τις αυστηρότατες, κυρίως σωματικές ποινές. Η νεοελληνική λογοτεχνία μας δίνει μια εικόνα που δεν απέχει πολύ από όσα προαναφέρθηκαν: «...Στεκόταν μπροστά στο φτωγό μαθητούδι, τον έβλεπε το μαθητούδι το δάσκαλο, καθώς βλέπει το πουλάκι το φίδι που πετρώνει», «...Κατέβηκε από την δασκαλοκαθέδρα,

ώρμησε, άδραξε από το αυτί το παιδί, του χτύπησε το κεφάλι του στον τοίχο», και προς άλλο παιδί «...γρήγορα γονατιστός πάνω στο θρανίο», «...θα σας λιώσω στο ξύλο διάβολου» (Παλαμάς Κ. «Το σχολείο και το σπίτι»).

Πόσο όμως το σημερινό σχολείο είναι διαφορετικό από όσα περιγράψαμε; Ποιες αρχές διέπουν σήμερα την πειθαρχία, συνεχίζει να είναι επηρεασμένη από απόψεις του παρελθόντος και σε ποιο βαθμό; Με άλλα λόγια, πώς ορίζεται στις μέρες μας η σχολική πειθαρχία; Έχει πραγματικά τόσο εξελιχθεί, ώστε οι όποιες τιμωρίες να έχουν εξαφανιστεί και το παιδί να εξελίσσεται σ'ένα πλαίσιο ελευθερίας και αυτονομίας; Είναι πια ένα εργαλείο της μαθησιακής διαδικασίας ή παραμένει αυτοσκοπός; Επιδιώκεται η πρόληψη της παραβατικής συμπεριφοράς και μέσα από ποιες διαδικασίες;

Ο Α. Κυρίδης αποδίδει τρεις διαφορετικές σημασίες στο όρο σχολική πειθαρχία και τις διακρίνει σε τρεις ευρύτερες κατηγορίες:

1. Αυτές που θεωρούν την πειθαρχία ως εργαλείο για την εξασφάλιση της ομαλότητας και της αποτελεσματικότητας της εκπαιδευτικής διαδικασίας.
2. Αυτές που θεωρούν την πειθαρχία ως συστατικό στοιχείο της εκπαιδευτικής πράξης.
3. Αυτές που θεωρούν την πειθαρχία ως μηχανισμό για την εξασφάλιση και εδραίωση των σχολικών και ευρύτερων εξουσιαστικών δομών (Κυρίδης Α., 1999).

4. ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

4.1. Πορίσματα άλλων ερευνών

Σε έρευνα των Α Κυρίδη, Θ. Χαλακατέβα και Κ. Πανταζόπουλου με θέμα «Πώς αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης τα προβλήματα πειθαρχίας» και με δείγμα 142 εκπαιδευτικών από τους νομούς Φλώρινας, Γρεβενών, Κοζάνης και Καστοριάς προέκυψαν τα εξής αποτελέσματα:

Απομάκρυνση απ'το θρανίο ποσοστό χρήσης 7,14%, φωνές 41,07%, προειδοποίηση 5,35%, παρατήρηση 57,14%, ειρωνεία 1,78%, επίπληξη 23,21%, εξέταση σ'όλα τα μαθήματα 1,78%, αδιαφορία 8,29%, χιούμορ 3,75%, γραπτή εξέταση 53,57%, στέρηση διαλείμματος 28,57%, ανάθεση εργασιών 30,35%, ενημέρωση γονέων 35,71%, αποπομπή στο διευθυντή 19,64%, ενημέρωση συμμαθητών 3,56%, απομόνωση 48,21%, στέρηση συμμετοχής στο μάθημα 1,78%, διάλογος 3,57%, συμβουλές 51,78%, προσπάθεια προσέγγισης 23,21%, θετικές ενισχύσεις 8,92% (Α. Κυρίδης 1999).

Ο Γ. Αραβανής διεξήγαγε παρόμοια έρευνα με τη χρήση ερωτηματολογίου στο οποίο απάντησαν 1.315 εκπαιδευτικοί της Πρωτοβάθμιας Τα στοιχεία έδειξαν ότι στη χώρα μας οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν τη γραπτή τιμωρία με ποσοστό 46,8%, την επίπληξη με 35,8%, την απειλή με 13,7%, την υλική ποινή με 2,3% και την αποβολή με 1,4% (Γ. Αραβανής 1996).

Ο Β. Duet διεξήγαγε το 1980 στη Γαλλία έρευνα που πραγματοποιήθηκε με μη κατευθυνόμενες συνομιλίες και ερωτηματολόγια, σε παραπάνω από 230 εκπαιδευτικούς. Σκοπός της έρευνας ήταν να περιγράψει τις στάσεις των εκπαιδευτικών απέναντι στην πειθαρχία και τις σχολικές τιμωρίες. Σχετικά με τα αίτια απειθαρχίας προέκυψαν: Η προσωπικότητα του δασκάλου με ποσοστό 86,4%, οι συνθήκες σχολικής εργασίας με ποσοστό 69,2%, τα παιδιά οι αντιδράσεις τους 65,4% (Β. Duet 1992). Σχετικά με τις εφαρμοζόμενες τιμωρίες, όπως δηλώθηκε απ'τους δασκάλους, προέκυψαν τα πιο κάτω αποτελέσματα:

Επανάληψη εργασίας 54,5%, επανόρθωση διαπραχθείσας πράξης 51,1%, στέρηση ψυχαγωγίας 28,1%, απομόνωση 15,6%, επιπλήξεις 45%, αντιγραφή 21,6%, προσφυγή στους γονείς 16,5%, ορθοστασία στο διάλειμμα 15,2%, χτυπήματα στα οπίσθια 17,3%, παραπομπή στο διευθυντή 3,5%, κακοί βαθμοί 9,5%, γελοιοποίηση 0,9% (Β. Duet 1992).

4.2. Σκοπός της έρευνας

Η μελέτη που ακολουθεί αναφέρεται στα μέσα άσκησης πειθαρχίας και στα αίτια παραβατικής συμπεριφοράς, όπως τα εφαρμόζουν και τα αντιλαμβάνονται οι εκπαιδευτικοί. Συγκεκριμένα επιδιώκει να δώσει απαντήσεις στα παρακάτω ερωτήματα:

- Με ποια συχνότητα εφαρμόζονται μια σειρά από μέσα άσκησης πειθαρχίας, τόσο από τους εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας όσο και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης;
- Πώς αξιολογούν οι ίδιοι εκπαιδευτικοί την αποτελεσματικότητα των συγκεκριμένων μέσων;
- Ποια θεωρούν ως σημαντικότερα αίτια απειθαρχίας συμπεριφοράς;

Ευρύτερος στόχος ήταν να ελέγξουμε την τάση του σημερινού εκπαιδευτικού σχετικά με την χρήση παραδοσιακών πρακτικών.

4.3. Μεθοδολογία (Σχεδιασμός της έρευνας)

Για τη διεκπεραίωση της παρούσας έρευνας επιλέχθηκε η χρήση ενός ερωτηματολογίου αυτοαναφοράς, το οποίο περιελάμβανε δύο μέρη:

A. Το πρώτο μέρος είχε πέντε δημογραφικές ερωτήσεις σχετικές με χαρακτηριστικά του ατόμου, για το φύλο, την ηλικία, τα χρόνια υπηρεσίας, αν διδάσκει στην Α/βαθμια ή Β/βαθμια εκπαίδευση και σε ποιο σχολικό πλαίσιο.

B. Το δεύτερο μέρος αποτελούνταν από 28 ερωτήσεις που είχαν κλιμακούμενες απαντήσεις. Ζητήθηκε από τους εκπαιδευτικούς να σημειώσουν την απάντηση εκείνη, η οποία τους επιτρέπει να συνθέσουν σύμφωνα με τις απαιτήσεις της κατάστασης και τα συναισθήματα που αυτή προκαλεί τον τρόπο της πειθαρχικής τους παρέμβασης.

4.4. Το Δείγμα

Το 47.5 % των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών που παρουσιάζονται στην έρευνα είναι γυναίκες και το 52.5% άντρες. Όλα τα υποκείμενα της έρευνας ήταν εκπαιδευτικοί στο Νομό Ιωαννίνων. Η ηλικία του δείγματος κυμάνθηκε από 24 έως 57 χρονών με μέσο όρο τα 44.1 έτη και τυπική απόκλιση τα 7.8 έτη. Τα χρόνια υπηρεσίας του δείγματος κυμάνθηκαν από 2 έως 33 έτη με μέσο όρο τα 19.6 έτη και τυπική απόκλιση τα 7.6 έτη. Ο έλεγχος της κανονικότητας έδειξε πως το δείγμα ακολουθεί κανονική κατανομή. Η έρευνα διεξήχθη στη διάρκεια του σχολικού έτους 2002-03.

4.5. Παρουσίαση αποτελεσμάτων

4.5.1. Αποτελέσματα Δευτεροβάθμιας

Συχνότητα εμφάνισης χρήσης πρακτικών άσκησης πειθαρχίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Στον Πίνακα I, παρουσιάζονται τα συγκεντρωτικά αποτελέσματα ανδρών και γυναικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σε απόλυτους αριθμούς ως προς τη συχνότητα χρήσης των συγκεκριμένων πρακτικών πειθαρχίας. Παρατηρώντας προσεκτικά, επισημαίνουμε κάποια στοιχεία που θεωρούμε σημαντικά:

Πίνακας I. συχνότητας εμφάνισης πρακτικών άσκησης πειθαρχίας (Σύνολο - Β/μια)

	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πολύ συχνά
Προσέγγιση-Βλέμμα			5	14	11
Παρατήρηση		2	14	13	2
Επίπληξη	1	11	14	3	1

Προειδοποίηση		6	15	7	3
Διάλογος κατ'ιδίαν		3	9	15	4
Γραπτή τιμωρία	24	6	1		
Στέρηση διαλείμματος	26	5			
Θετικός σχολιασμός	5	4	9	9	4
Ανύψωση φωνής		4	12	11	4
Συνεχής εξέταση	11	9	1	5	4
Κάλεσμα γονέων	4	14	9	3	1
Παραπομπή στο Διευθυντή	9	15	7		
Τράβηγμα αυτιού-μαλλιών	29	2			
Συνέπειες στη Βαθμολογία	19	7	4	1	
Ειρωνεία	20	9	2		
Συμβουλές		1	7	13	10
Αδιαφορία	14	9	7	1	
Επιπλέον εργασία	18	6	4	1	1
Χιούμορ			18	9	4
Αλλαγή θέσης	1	5	22	3	0
Αλλαγή θέσης με επιλογή θρανίου	8	11	10	1	0
Η κύρωση ως φυσική ή λογική συνέπεια της πράξης	1	2	11	11	4
Διεξοδική συζήτηση στην τάξη		4	13	11	2
Θεσμοθέτηση κανόνων εξ'αρχής	2	2	7	9	11
Θεσμοθέτηση κανόνων μετά από συζήτηση	1	7	5	11	6
Δεύτερη ευκαιρία		1	3	18	9
Απομόνωση-έξοδος από την τάξη	13	13	4	1	
Παροχή επιπλέον κινήτρων για απόσπαση της προσοχής	1	1	11	13	5

- Η παρατήρηση χρησιμοποιείται συχνά, έως πολύ συχνά από τους μισούς εκπαιδευτικούς.
- Η ανύψωση της φωνής έχει ποσοστό επίσης 50%.
- Το βλέμμα χρησιμοποιείται συχνά έως πολύ συχνά από το 80% .

Μέσα περισσότερο σκληρά, παραδοσιακού τύπου έχουν τα πιο κάτω ποσοστά:

- Την επίπληξη την έχουν χρησιμοποιήσει σχεδόν όλοι, ενώ 1 στους 10 συχνά έως πολύ συχνά .
- Την απομόνωση την έχουν χρησιμοποιήσει 6 στους 10 εκπαιδευτικοί.
- Της επιπλέον εργασίας κάνουν χρήση 4 στους 10 .
Παραδοσιακές πρακτικές που απαιτούν την διαμεσολάβηση τρίτων έχουν:
- Οι 8 στους 10 εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν την παραπομπή στο διευθυντή.
- Το κάλεσμα γονέων για συχνή χρήση παίρνει ποσοστό 1 στους 10.
Μέσα επίσης παραδοσιακά που σχετίζονται με την αξιολόγηση των παιδιών έχουν τα εξής ποσοστά:
- Τη συνεχή εξέταση τη χρησιμοποιούν 6 στους 10, ενώ 3 στους 10 αρκετές φορές έως πολύ συχνά.
- Τις βαθμολογικές συνέπειες σα μέσο άσκησης πειθαρχίας το χρησιμοποιούν 4 στους 10. Διερωτάται εδώ κανείς ποιος ο πραγματικός ρόλος της βαθμολογίας και πόσο αλλοιώνεται μέσα από τέτοιες διαδικασίες χρήσης της;
Ωστόσο για παιδαγωγικά μέσα παρατηρείται:
- Τη θεσμοθέτηση κανόνων μετά από συζήτηση 3 στους 10 τη χρησιμοποιούν ποτέ ή σπάνια.

- Του θετικού σχολιασμού της αναμενόμενης συμπεριφοράς κάνουν χρήση συχνά έως πολύ συχνά μόνο οι 4 στους 10 εκπαιδευτικοί.

Αποτελεσματικότητα μέσω άσκησης πειθαρχίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Στον Πίνακα II παρουσιάζονται σε απόλυτους αριθμούς τα ευρήματα της αποτελεσματικότητας των συγκεκριμένων μέσων όπως την αντιλαμβάνονται οι εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας (άνδρες και γυναίκες) στα πλαίσια της καθημερινής μαθησιακής διαδικασίας. Βλέποντας προσεκτικά, θα ήταν σκόπιμο να σταθούμε στα παρακάτω:

- Την παρατήρηση θεωρούν αρκετά έως πολύ αποτελεσματική οι 9 στους 10.
- Την ανύψωση της φωνής επίσης οι 9 στους 10.
- Το βλέμμα και την απλή προσέγγιση τα θεωρούν αρκετά έως πολύ αποτελεσματικά οι 9 στους 10.
- Την επίπληξη 9 στους 10 τη θεωρούν αποτελεσματική, ποσοστό που κρίνουμε ιδιαίτερα υψηλό.
- Τη γραπτή τιμωρία τη χαρακτηρίζουν αρκετά αποτελεσματική οι 2 στους 10.
- Την απομόνωση, αλλά και την επιπλέον εργασία, τις θεωρούν οι 6 στους 10 εκπαιδευτικοί λίγο έως πολύ αποτελεσματικές.
- Το κάλεσμα γονέων σαν πρακτική καταστολής της παραβατικής συμπεριφοράς κι όχι πρόληψης μέσα απ'τη διαδικασία της αλληλοενημέρωσης τη βρίσκουν αρκετά έως απόλυτα αποτελεσματική οι 9 στους 10 εκπαιδευτικοί.
- Την παραπομπή στο διευθυντή τη θεωρούν λίγο έως απόλυτα αποτελεσματική οι 9 στους 10 εκπαιδευτικοί.

Διαπιστώνεται μέσα απ' τα ποσοστά των δύο τελευταίων μέσων, ότι οι εκπαιδευτικοί συχνά στηρίζονται στη διαμεσολάβηση τρίτων για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας σε επίπεδο καταστολής.

- Τη συνεχή εξέταση σε όλα τα μαθήματα τη βρίσκουν αρκετά έως πολύ αποτελεσματική οι 3 στους 10 εκπαιδευτικοί. Τις δε συνέπειες στη βαθμολογία οι 5 στους 10 εκπαιδευτικοί τις θεωρούν από λίγο έως πολύ αποτελεσματικές σαν μέσον άσκησης πειθαρχίας, κι εδώ παραμένει το ερώτημα ως προς το ρόλο της βαθμολογίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

II. Πίνακας αποτελεσματικότητας των πρακτικών (Άνδρες + Γυναίκες – Β/μια)

	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Απόλυτα
Προσέγγιση-Βλέμμα		2	18	10	1
Παρατήρηση		4	20	7	
Επίπληξη	2	5	17	7	
Προειδοποίηση		12	13	6	
Διάλογος κατ'ιδίαν			8	20	3
Γραπτή τιμωρία	16	8	5		
Στέρηση διαλείμματος	16	7	3		
Θετικός σχολιασμός	2	12	7	8	
Ανύψωση φωνής		3	20	8	
Συνεχής εξέταση	11	9	6	4	1
Κάλεσμα γονέων	1	2	12	14	1
Παραπομπή στο Διευθυντή	2	8	10	7	2

Τράβηγμα αυτιού-μαλλιών	19	9			
Συνέπειες στη Βαθμολογία	13	9	5	2	
Ειρωνεία	20	7	2		
Συμβουλές		2	11	18	
Αδιαφορία	15	13	1	1	
Επιπλέον εργασία	12	11	5	1	
Χιούμορ		3	20	8	
Αλλαγή θέσης	2	8	16	5	
Αλλαγή θέσης με επιλογή θρανίου	8	5	10	4	
Η κύρωση ως φυσική ή λογική συνέπεια της πράξης		5	14	5	2
Διεξοδική συζήτηση στην τάξη		1	13	16	
Θεσμοθέτηση κανόνων εξ αρχής			15	13	3
Θεσμοθέτηση κανόνων μετά απο συζήτηση		2	6	18	3
Δεύτερη ευκαιρία		5	15	11	
Απομόνωση-έξοδος από την τάξη	11	11	3	6	
Παροχή επιπλέον κινήτρων για απόσπαση της προσοχής		4	14	11	1

Ιεράρχηση αιτιών παραβατικής συμπεριφοράς στη Β/θμια

Ο Πίνακας ΙΙΙ παρουσιάζει την ιεράρχηση των αιτιών όπως έγινε απ'τους εκπαιδευτικούς της Δευτεροβάθμιας άνδρες και γυναίκες. Παρατηρήθηκαν τα εξής:

Σαν πρώτο αίτιο με αρκετή διαφορά απ'τα υπόλοιπα να κυριαρχεί το διαταραγμένο οικογενειακό περιβάλλον με ποσοστό 23%. Η προσωπικότητα του εκπαιδευτικού έχει ποσοστό 16%. Οι παθολογικοί παράγοντες και το αναλυτικό πρόγραμμα έχουν ένα ποσοστό της τάξης του 10%. Οι απαιτητικοί γονείς 9,5%. Αυτό που είναι αξιοπρόσεκτο είναι το σχετικά υψηλό ποσοστό που παίρνουν η καταγωγή και το φύλο του παιδιού σαν αίτια παραβατικής συμπεριφοράς. Συγκεκριμένα έχουν 7,7%, ενώ η οργάνωση του μαθήματος μόλις 11%.

ΙΙΙ. Πίνακας ιεράρχησης αιτιών παραβατικής συμπεριφοράς (Σύνολο - Β/θμια)

Αιτία	Απαντήσεις
Διαταραγμένο οικογενειακό περιβάλλον	27
Προσωπικότητα εκπαιδευτικού	19
Οργάνωση μαθήματος	13
Παθολογικοί παράγοντες του παιδιού	12
Αναλυτικό πρόγραμμα- συσσωρευμένη ύλη	12
Απαιτητικοί γονείς	11
Ανταγωνιστικότητα στο μαθησιακό περιβάλλον	6
Καταγωγή παιδιού	5
Κακή αρχιτεκτονική του σχολείου	4
Το φύλο του παιδιού	3
Οικογενειακή κατάσταση του δασκάλου - βαθμός κούρασης - κακή αμοιβή	2
Απρόσωπο σχολικό περιβάλλον	2

4.5.2 Αποτελέσματα Πρωτοβάθμιας

Παρουσίαση της συχνότητας χρήσης των μέσων

Ο Πίνακας IV παρουσιάζει, σε απόλυτους αριθμούς, τη συχνότητα χρήσης των συγκεκριμένων μέσων άσκησης πειθαρχίας από άνδρες και γυναίκες της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Παρατηρώντας θα ήταν σκόπιμο να σταθούμε στα εξής:

- Η παρατήρηση χρησιμοποιείται από όλους, ενώ 6 στους 10 από συχνά έως πολύ συχνά.
- Η ανύψωση φωνής επίσης χρησιμοποιείται από όλους, ενώ 3 στους 10 συχνά έως πολύ συχνά.
- Το βλέμμα χρησιμοποιείται απ' όλους, ενώ σε ποσοστό 70% συχνά έως πολύ συχνά.

Παράλληλα πρακτικές περισσότερο σκληρές με καθαρά κατασταλτικό χαρακτήρα, έχουν αρκετά υψηλά ποσοστά χρήσης. Συγκεκριμένα:

- Η γραπτή τιμωρία χρησιμοποιείται από 3 έως 4 εκπαιδευτικούς στους 10.
- Η στέρηση διαλείμματος χρησιμοποιείται επίσης από 3 έως 4 στους 10.
- Το τράβηγμα αυτιών ή μαλλιών χρησιμοποιείται από 3 στους 10 εκπαιδευτικούς.
- Η απομόνωση έχει ποσοστό χρήσης 20%.

Πρακτικές επίσης παραδοσιακού-κατασταλτικού τύπου, που άπτονται όμως της αξιολόγησης του παιδιού παρουσιάζουν ποσοστά άξια σχολιασμού.

- Συγκεκριμένα, η συνεχής εξέταση χρησιμοποιείται από 3 στους 10 συχνά έως πολύ συχνά.
- Οι συνέπειες στη βαθμολογία του παιδιού έχουν ποσοστό χρήσης 30%.

Επίσης πρακτικές που χρειάζονται τη διαμεσολάβηση τρίτων στην αντιμετώπιση της απειθαρχίας έχουν τα πιο κάτω ποσοστά: 6 στους 10 κάνουν χρήση της παραπομπής στο διευθυντή 9 στους 10 χρησιμοποιούν το κάλεσμα γονέων και 2 στους 10 συχνά έως πολύ συχνά.

Παρατηρείται επίσης πρακτικές με περισσότερο παιδαγωγικό χαρακτήρα να παρουσιάζουν τα εξής ποσοστά: Η κύρωση ως φυσική ή λογική συνέπεια της παραβατικής πράξης να έχει χρησιμοποιηθεί συχνά έως πολύ συχνά από το 20%. Η παροχή επιπλέον κινήτρων και ερεθισμάτων για απόσπαση της προσοχής του παιδιού και κατά συνέπεια της καταστολής της απειθαρχίας του, να μην έχει χρησιμοποιηθεί ποτέ από το 10%. Ο θετικός σχολιασμός της αναμενόμενης συμπεριφοράς έχει χρησιμοποιηθεί ποτέ έως σπάνια από το 20%. Σχολιάζοντας τα ευρήματα αυτά, ας σταθούμε και στο υψηλό ποσοστό των συμβουλών, άρα την έντονη τάση του εκπαιδευτικού για νουθεσία, κάτι που δεν απέχει πολύ απ'τα παραδοσιακά μοντέλα πειθαρχίας. Συγκεκριμένα το 90% των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας χρησιμοποιούν συχνά έως πολύ συχνά τις συμβουλές.

IV. Πίνακας συχνότητας εμφάνισης πρακτικών άσκησης πειθαρχίας (Σύνολο - Α/μιας)

	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πολύ συχνά
Προσέγγιση-Βλέμμα		1	15	31	13
Παρατήρηση	1	1	23	31	4
Επίπληξη	5	20	27	7	1
Προειδοποίηση	1	8	24	19	7
Διάλογος κατ'ιδίαν		4	14	21	22
Γραπτή τιμωρία	38	15	4		2
Στέρηση διαλείμματος	39	16	4		1
Θετικός σχολιασμός	8	5	17	12	14
Ανύψωση φωνής		9	33	17	2
Συνεχής εξέταση	30	6	6	13	4
Κάλεσμα γονέων	7	13	27	11	2
Παραπομπή στο Διευθυντή	24	23	9	1	1
Τράβηγμα αυτιού-μαλλιών	41	14	3		1

Συνέπειες στη Βαθμολογία	39	14	4	1	
Ειρωνεία	48	10	2		1
Συμβουλές		1	2	31	25
Αδιαφορία	36	10	10	4	
Επιπλέον εργασία	38	6	8	5	2
Χιούμορ	1	3	25	24	8
Αλλαγή θέσης	3	15	33	7	2
Αλλαγή θέσης με επιλογή θρανίου	6	23	22	7	2
Η κύρωση ως φυσική ή λογική συνέπεια της πράξης	8	15	24	7	1
Διεξοδική συζήτηση στην τάξη		8	19	24	8
Θεσμοθέτηση κανόνων εξ αρχής	3	11	9	26	9
Θεσμοθέτηση κανόνων μετά απο συζήτηση	5	1	14	25	14
Δεύτερη ευκαιρία		2	8	32	18
Απομόνωση-έξοδος από την τάξη	46	11	3		
Παροχή επιπλέον κινήτρων για απόσπαση της προσοχής	3	2	20	28	7

Αποτελεσματικότητα των μέσων άσκησης πειθαρχίας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Ο Πίνακας V παρουσιάζει τα συγκεντρωτικά αποτελέσματα, ανδρών και γυναικών σε απόλυτους αριθμούς της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, σε σχέση με την αποτελεσματικότητα. Παρατηρούμε τα παρακάτω:

- Η επίπληξη θεωρείται αρκετά έως πολύ αποτελεσματική από 1 στους 2 εκπαιδευτικούς.
 - Η παρατήρηση είναι αρκετά έως πολύ αποτελεσματική για ποσοστό 70%.
 - Η ανύψωση της φωνής θεωρείται αρκετά έως απόλυτα αποτελεσματική από τους 6 στους 10.
- Πρακτικές παραδοσιακού τύπου χωρίς παιδαγωγικές προεκτάσεις, σχετικά με την αποτελεσματικότητά τους στην καθημερινή σχολική διαδικασία, παίρνουν τα πιο κάτω ποσοστά:
- Η γραπτή τιμωρία χαρακτηρίζεται αρκετά έως πολύ αποτελεσματική από 1 στους 10.
 - Η στέρηση διαλείμματος χαρακτηρίζεται επίσης αρκετά έως πολύ αποτελεσματική από 2 στους 10 εκπαιδευτικούς.
 - Η σωματική βία (τράβηγμα αυτιών-μαλλιών) θεωρείται αρκετά έως απόλυτα αποτελεσματική από 1 στους 10.
 - Η επιπλέον εργασία για 1 έως 2 στους 10 εκπαιδευτικούς χαρακτηρίζεται αρκετά έως πολύ αποτελεσματική.
 - Η απομόνωση – έξοδος από την τάξη θεωρείται από 3 στους 10 λίγο έως πολύ αποτελεσματική.
 - Η παραπομπή στο διευθυντή για 3 στους 10 εκπαιδευτικούς είναι αρκετά έως απόλυτα αποτελεσματική.
 - Η συνεχής εξέταση για 5 στους 10 είναι λίγο έως πολύ αποτελεσματική.
 - Οι συνέπειες στη βαθμολογία για 5 στους 10 είναι λίγο έως πολύ αποτελεσματική.
 - Η παροχή επιπλέον κινήτρων για απόσπαση της προσοχής απ'την παραβατική πράξη χαρακτηρίζεται λίγο έως καθόλου αποτελεσματική από 2 στους 10 εκπαιδευτικούς, ποσοστό που θεωρούμε ότι πρέπει να επισημανθεί.

V. Πίνακας αποτελεσματικότητας των πρακτικών (Σύνολο – Α/μια)

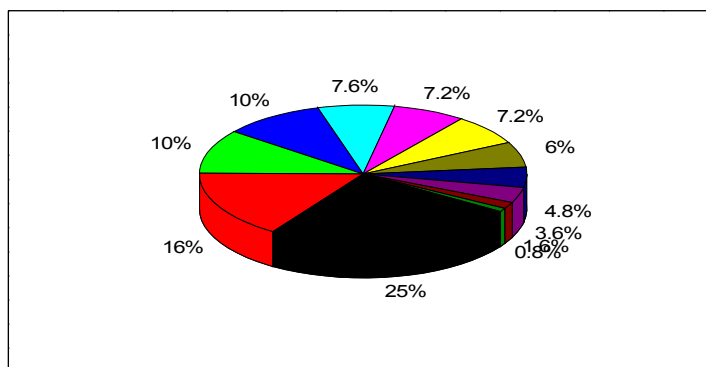
	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Απόλυτα
Προσέγγιση-Βλέμμα	1	7	30	20	2
Παρατήρηση	1	8	32	18	
Επίπληξη	6	26	17	10	
Προειδοποίηση	4	17	19	19	
Διάλογος κατ'ιδίαν		5	14	29	12
Γραπτή τιμωρία	30	22	4	1	
Στέρηση διαλείμματος	31	19	9	2	
Θετικός σχολιασμός	3	14	16	16	9
Ανύψωση φωνής	7	15	31	5	2
Συνεχής εξέταση	31	13	6	9	
Κάλεσμα γονέων	5	14	26	13	2
Παραπομπή στο Διευθυντή	18	23	14	2	
Τράβηγμα αυτιού-μαλλιών	39	14	3	1	
Συνέπειες στη Βαθμολογία	31	16	7	3	
Ειρωνεία	45	12	1		
Συμβουλές		2	22	20	6
Αδιαφορία	28	16	12	3	
Επιπλέον εργασία	34	16	3	5	
Χιούμορ		7	28	22	2
Αλλαγή θέσης	2	29	22	5	1
Αλλαγή θέσης με επιλογή θρανίου	10	20	19	7	3
Η κύρωση ως φυσική ή λογική συνέπεια της πράξης	9	19	25	6	
Διεξοδική συζήτηση στην τάξη		6	21	26	6
Θεσμοθέτηση κανόνων εξ αρχής	2	14	16	20	8
Θεσμοθέτηση κανόνων μετά απο συζήτηση	2	2	18	22	14
Δεύτερη ευκαιρία		8	16	25	9
Απομόνωση-έξοδος από την τάξη	41	14	2	1	
Παροχή επιπλέον κινήτρων για απόσπαση της προσοχής	4	5	28	17	4

Παρουσίαση της ιεράρχησης των αιτιών παραβατικής συμπεριφοράς στην Πρωτοβάθμια

Ο Πίνακας VI παρουσιάζει την ιεράρχηση των αιτιών απειθαρχίας απ'τους εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας, όπως τα αντιλαμβάνονται μέσα απ'την καθημερινή διαδικασία. Πρώτο αίτιο παρουσιάζεται κι εδώ, όπως και στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, το διαταραγμένο οικογενειακό περιβάλλον με ποσοστό 25%. Ακολουθούν οι παθολογικοί παράγοντες του παιδιού με ποσοστό 16%. Η προσωπικότητα του εκπαιδευτικού και οι απαιτητικοί γονείς έχουν ποσοστό από 10%. Η ανταγωνιστικότητα μέσα στο μαθησιακό περιβάλλον παίρνει ποσοστό 7,6%. Σημαντικό και άξιο προβληματισμού είναι το σχετικά υψηλό ποσοστό που έχει η καταγωγή και το φύλο του παιδιού. Συγκεκριμένα 11%, ενώ η οργάνωση του μαθήματος μόλις 7%. Περιορισμένης σημασίας για την αιτιολόγηση της απειθαρχίας κρίνουν οι εκπαιδευτικοί το απρόσωπο σχολικό περιβάλλον, την οικογενειακή κατάσταση του εκπαιδευτικού και την κακή αρχιτεκτονική του σχολείου.

VI. Πίνακας ιεράρχησης αιτιών παραβατικής συμπεριφοράς (Σύνολο - Α/θμια)

Αιτία	Απαντήσεις
Διαταραγμένο οικογενειακό περιβάλλον	60
Παθολογικοί παράγοντες του παιδιού	40
Προσωπικότητα εκπαιδευτικού	26
Απαιτητικοί γονείς	25
Ανταγωνιστικότητα στο μαθησιακό περιβάλλον	19
Οργάνωση μαθήματος	18
Αναλυτικό πρόγραμμα- συσσωρευμένη ύλη	18
Καταγωγή παιδιού	15
Το φύλο του παιδιού	12
Απρόσωπο σχολικό περιβάλλον	9
Οικογενειακή κατάσταση του δασκάλου - βαθμός κούρασης-κακή αμοιβή	4
Κακή αρχιτεκτονική του σχολείου	2

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η προσεκτική παρατήρηση όλων των πινάκων μας οδηγεί στα παρακάτω συμπεράσματα:

Η χρήση πειθαρχικών μέσων παραδοσιακού τύπου με κυρίαρχα τα τιμωρητικά στοιχεία είναι και στο σημερινό σχολείο μια πραγματικότητα, τόσο σε επίπεδο Πρωτοβάθμιας όσο και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Έτσι πρακτικές όπως η στέρηση διαλείμματος, η απομόνωση, η αλλαγή θέσης, συνεχίζουν να χρησιμοποιούνται. Βεβαίως δεν σχολιάζουμε καθόλου την παρατήρηση, την ανύψωση φωνής και το αυστηρό βλέμμα, όχι γιατί τα κρίνουμε ως παιδαγωγικά μέσα, αλλά γιατί εμφανίζονται ως αναγκαίο κακό. Σ' αυτό που πιθανώς πρέπει να προβληματισθούμε, είναι η υψηλή συχνότητα των συγκεκριμένων μέσων. Άξιο επισήμανσης είναι και η χρήση σωματικής βίας, έστω και σε ιδιαίτερα χαμηλό ποσοστό.

Η διαμεσολάβηση τρίτων (γονέων-διευθυντών) χρησιμοποιείται απ' τον εκπαιδευτικό και θεωρείται και αρκετά αποτελεσματική.

Η αξιολόγηση των μαθητών χάνει κάποιες φορές τον πραγματικό της ρόλο και το παιδαγωγικό της περιεχόμενο, δεν επιδιώκει δηλαδή την παρώθηση, την ενθάρρυνση, την καλλιέργεια της σωστής αυτοαντίληψης στο παιδί και τη διάγνωση κλίσεων και αδυναμιών (Π.Δ. 462/1991(ΦΕΚ171, Τ.Α., άρθρο1), που πιθανώς να έχει, αλλά λειτουργεί ως μέσο άσκησης

πειθαρχίας και εκφοβισμού, στοιχείο πραγματικά αποφευκτέο στο σημερινό σχολείο, έστω και σε χαμηλό ποσοστό.

Οι συμβουλές, η διάθεση άρα του εκπαιδευτικού να λειτουργεί ως αυθεντία, έχουν και στην Πρωτοβάθμια και στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση ένα ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό. Ωστόσο δεν παραγνωρίζουμε και το γεγονός ότι πρακτικές, όπως η παροχή επιπλέον κινήτρων, η διεξοδική συζήτηση στην τάξη, ο θετικός σχολιασμός της αναμενόμενης συμπεριφοράς, πρακτικές δηλαδή με έντονο παιδαγωγικό χαρακτήρα, να χρησιμοποιούνται επίσης με αρκετά μεγάλα ποσοστά. Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα, ότι η τάση και η διάθεση για αποδέσμευση από πρακτικές του παρελθόντος υπάρχει, χρειάζεται όμως αρκετός χρόνος ακόμα και κυρίως ενημέρωση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, ώστε να εξαλειφθούν οι ξεπερασμένες απόψεις αντιμετώπισης της απειθαρχίας και να μπορέσει έτσι η θεωρία να γίνει πράξη και μάλιστα καθολική, μια πράξη χωρίς πολλές εξαιρέσεις...

Σχετικά με την ιεράρχηση των αιτιών απειθαρχίας, διαπιστώνεται μια τάση απ'τους εκπαιδευτικούς να αποποιούνται τις ευθύνες τους. Έτσι βλέπουμε να κυριαρχεί το διαταραγμένο οικογενειακό περιβάλλον, το δε φύλο και η καταγωγή του παιδιού να παίρνουν ποσοστά ανάλογα ή και υψηλότερα απ'τη σωστή οργάνωση του μαθήματος. Βέβαια, δεν μειώνουμε τον παράγοντα οικογενειακό περιβάλλον και τα όποια προβλήματα συνεπιφέρει αυτό στο παιδί, ότι αποτελεί αιτία παραβατικής συμπεριφοράς. Μήπως όμως το παιδί ζητάει απ'τον εκπαιδευτικό, όχι να διατηρήσει τα προβλήματά του και να τα χρησιμοποιήσει ως ετικέτα δικαιολόγησης της απειθαρχίας στην τάξη του, αλλά να τα απαλύνει και διαμορφώνοντας το ανάλογο περιβάλλον, να βοηθήσει το μαθητή να ενταχθεί στην ομάδα, αφήνοντας πίσω του και τα προβλήματα και τις πιθανές ιδιαιτερότητες του;

6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αραβανής Γ., Πειθαρχία και εκπαίδευση, Εκδ. Γρηγόρης, Αθήνα (1996).
Γκότοβος Α., Παιδαγωγική αλληλεπίδραση, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα (1990).
Καψάλης Αχ., Παιδαγωγική Ψυχολογία, Εκδ. Αφ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη (1987).
Κυρίδης Α., Η Πειθαρχία στο Σχολείο, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα (1999).
Κωνσταντίνου Χ., Σχολική Πραγματικότητα και Κοινωνικοποίηση του Μαθητή, Εκδ. Gutenberg (3^η έκδοση), Αθήνα (2000).
Douet B., Πειθαρχία και τιμωρίες στο σχολείο, Εκδ. Σύγχρονη εκπαίδευση, Αθήνα (1992).